УДК 349.3 (477)
JEL: G23
DOI: https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-12-324-330

НЕДЕРЖАВНІ ПЕНСІЙНІ ФОНДИ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

©2023 МАЙСТЕР А. В., КУЛАГІНА І. І.

УДК 349.3 (477)
JEL: G23

Майстер А. В., Кулагіна І. І. Недержавні пенсійні фонди: сучасний стан і перспективи розвитку в Україні

Метою статті є аналіз сучасного стану функціонування недержавних пенсійних фондів, визначення їх основних проблем і перспектив розвитку. Згідно із законодавством, в Україні діє трирівнева пенсійна система, третій рівень якої становить система недержавного пенсійного забезпечення, основою котрої є недержавні пенсійні фонди. Недержавний пенсійний фонд – це установа або організація, яка займається збором та інвестуванням пенсійних внесків і веде індивідуальні пенсійні рахунки для учасників пенсійної системи. Недержавні пенсійні фонди займаються управлінням інвестиціями, використовуючи пенсійні накопичення для забезпечення зростання та збереження пенсійних заощаджень учасників. Головною метою їх інвестиційної діяльності є отримання достатнього доходу для майбутніх пенсійних виплат. Недержавні пенсійні фонди відіграють важливу роль у мобілізації фінансових ресурсів та формуванні інвестиційного потенціалу пенсійної системи. Проаналізовано основні показники діяльності недержавних пенсійних фондів, а саме: кількість укладених пенсійних контрактів, загальна кількість учасників НПФ, загальна вартість активів НПФ, пенсійні внески, пенсійні виплати, сума інвестиційного доходу. Визначено проблеми, що перешкоджають ефективному функціонуванню недержавних пенсійних фондів: економічні, демографічні, правові, інвестиційні та психологічні. Найважливішою проблемою, що гальмує розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення, у тому числі функціонування недержавних пенсійних фондів, є несприйняття її як альтернативи державній системі. Ефективна діяльність недержавних пенсійних фондів у країні залежать від багатьох факторів, зокрема від рівня життя населення, а також розвитку інфраструктури фінансового ринку. Обґрунтовано заходи для активізації діяльності недержавних пенсійних фондів на фінансовому ринку України в сучасних економічних умовах. Зазначено, що активізація діяльності недержавних пенсійних фондів сприятиме зниженню навантаження на Пенсійний фонд України та державний бюджет країни.

Ключові слова: *пенсійна система, довгострокові фінансові ресурси, недержавний пенсійний фонд, недержавне пенсійне забезпечення, пенсійні внески, недержавне пенсійне страхування, пенсія, пенсійні виплати.*
Табл.: *3.* ***Бібл.:*** *8.*

Майстер Анна Володимирівна *– кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів імені В. М. Федосова, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (просп. Берестейський, 54/1, Київ, 03057, Україна)*
E-mail: *anya_maister@ukr.net*
ORCID: *https://orcid.org/0000-0002-0547-4489*
Кулагіна Ірина Ігорівна *– бакалавр, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (просп. Берестейський, 54/1, Київ, 03057, Україна)*
E-mail: *thisisira3@gmail.com*
ORCID: *https://orcid.org/0009-0001-9778-9823*

UDC 349.3 (477)
JEL: G23

Maister A. V., Kulahina I. I. Non-State Pension Funds: The Current State and Development Prospects in Ukraine

The aim of the article is to analyze the current state of functioning of non-State pension funds, define their main problems and prospects for development. According to the legislation, Ukraine has a three-tier pension system, the third level of which is the system of non-State pension provision, the basis of which is constituted by non-State pension funds. A non-State pension fund is an institution or organization that collects and invests pension contributions and maintains individual pension accounts for participants in the pension system. Non-State pension funds manage investments, using the accumulated money reserved for retirement to ensure the growth and preservation of participants' retirement savings. The main goal of their investment activities is to generate sufficient income for future pension payments. The non-State pension funds play an important role in mobilizing financial resources and forming the investment potential of the pension system. The main indicators of activity of non-State pension funds are analyzed, namely: the number of concluded pension contracts, the total number of NSPF participants, the total value of NSPF assets, pension contributions, pension payments, and the amount of investment income. The problems that impede the effective functioning of non-State pension funds are classified as: economic, demographic, legal, investment, and psychological. The most important problem hindering the development of the system of non-State pension provision, including the functioning of non-State pension funds, is the non-perception of it as an alternative to the State-based system. The effective operation of non-State pension funds in the country depends on many factors, including the standard of living of the population, as well as the development of financial market infrastructure. Measures to intensify the activities of non-State pension funds in the financial market of Ukraine in the current economic conditions are substantiated. It is noted that the intensification of the activities of non-State pension funds will help reduce the burden on the Pension Fund of Ukraine and the State budget of our country.

Keywords: *pension system, long-term financial resources, non-State pension fund, non-State pension provision, pension contributions, non-State pension insurance, pension, pension payments.*
Tabl.: *3.* ***Bibl.:*** *8.*

Maister Anna V. *– PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Finance named after V. M. Fedosov, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (54/1 Beresteiskyi Ave., Kyiv, 03057, Ukraine)*
E-mail: *anya_maister@ukr.net*
ORCID: *https://orcid.org/0000-0002-0547-4489*
Kulahina Iryna I. *– Bachelor, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (54/1 Beresteiskyi Ave., Kyiv, 03057, Ukraine)*
E-mail: *thisisira3@gmail.com*
ORCID: *https://orcid.org/0009-0001-9778-9823*

Організація ефективного функціонування пенсійної системи в будь-якій країні є однією з найважливіших складових соціально-економічної політики. За класифікацією Світового банку є три рівні пенсійної системи: солідарна система, накопичувальна система та система добровільного недержавного пенсійного забезпечення, яка представлена недержавними пенсійними фондами. В Україні на даний час система пенсійного забезпечення знаходиться на стадії трансформації, фактично є дворівневою, оскільки введення в дію обов'язкової накопичувальної системи планується у 2024 р.

Згідно із зарубіжним досвідом відносно ефективне формування пенсійних заощаджень громадянам спостерігається лише в рамках третього рівня пенсійної системи – добровільного накопичувального пенсійного забезпечення, адже учасник самостійно впливає на розмір своєї майбутньої пенсії, яка залежить від обсягу його внесків, терміну накопичення та інвестиційного прибутку, нарахованого на ці внески. В Україні недержавні пенсійні фонди (НПФ) як новий інститут пенсійного забезпечення з'явилися майже 20 років тому, проте на даний час через сукупний вплив політичних, економічних, демографічних і психологічних чинників не отримали необхідного розвитку, оскільки їх клієнтами на даний час є менш 4% економічно активного населення України. Проте обсяги пенсійних активів недержавних пенсійних фондів уже зараз становлять чималий інтерес з точки зору інвестиційного потенціалу. Отже, існує необхідність дослідження сучасного стану недержавних пенсійних фондів, визначення проблем та окреслення напрямків удосконалення їх функціонування на фінансовому ринку України.

Вивчення питання функціонування недержавних пенсійних фондів знайшло відбиток у працях багатьох видатних науковців, зокрема таких як Л. Шаліївська, Н. Приказюк, В. Виговська, З. Мацук, М. Марич, А. Шупер.

Незважаючи на значну кількість публікацій з даної проблематики, процес функціонування недержавних пенсійних фондів як повноцінної складової пенсійної системи ще триває, тому актуальним на сьогодні є визначення проблем їх функціонування та перспектив подальшого розвитку.

Метою даної статті є аналіз сучасного стану недержавних пенсійних фондів України, визначення основних проблем їх функціонування на фінансовому ринку України, а також окреслення перспектив розвитку.

Результати дослідження наведено із використанням таких методів: статистичний, групування й узагальнення – під час збору інформації про діяльність недержавних пенсійних фондів; метод візуалізації – для представлення отриманих результатів аналізу; метод порівняння й узагальнення – для виявлення тенденцій зміни та чинників, що вплинули на функціонування НПФ.

Пенсійна система відіграє важливу роль у суспільстві, забезпечуючи стабільність і соціальний захист. Проте потреба в перегляді та вдосконаленні пенсійної системи є актуальною, зокрема відповідно до змін у суспільстві, демографічних тенденцій та економічних умов.

Згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» в країні діє трирівнева пенсійна система. Третій рівень становить система недержавного пенсійного забезпечення, що з'явилася внаслідок набуття чинності Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» у 2004 р., основу якої становлять недержавні пенсійні фонди.

Недержавний пенсійний фонд (НПФ) – це установа або організація, яка займається збором та інвестуванням пенсійних внесків і веде індивідуальні пенсійні рахунки для учасників пенсійної системи. Основне визначення НПФ полягає в наданні можливості працівникам зробити внески у свій пенсійний рахунок, який пізніше буде використовуватись для отримання пенсійних виплат після досягнення пенсійного віку або в разі настання інших умов, визначених пенсійним законодавством. Недержавні пенсійні фонди зазвичай діють на комерційній основі та мають свої правила й умови щодо внесків, інвестування коштів та надання пенсійних виплат [1].

Недержавне пенсійне забезпечення ґрунтується на добровільності участі та індивідуальності пенсійного рахунку для кожного учасника. Воно пропонує прозорість щодо умов та функціонування, забезпечує фінансову стійкість і підлягає регулюванню державними органами. Суб'єктами недержавного пенсійного забезпечення можуть бути фізичні особи, недержавні пенсійні фонди, роботодавці та фінансові установи. Ці суб'єкти взаємодіють, створюючи систему для накопичення пенсійних активів та забезпечення додаткового пенсійного забезпечення поза державною пенсійною системою.

Недержавні пенсійні фонди займаються управлінням інвестиціями, використовуючи пенсійні накопичення для забезпечення зростання та збереження пенсійних заощаджень учасників. Головною метою їх інвестиційної діяльності є отримання достатнього доходу для майбутніх пенсійних виплат. Фонди розвивають інвестиційну стратегію, враховуючи зовнішні та внутрішні фактори, такі як регулювання, економічні умови та фінансовий стан фонду. Вони дотримуються принципів надійності, збереження, повернення, ліквідності, прибутковості та диверсифікації активів. Стратегічне управління ризиками, досвід фонду та ефективна інформаційна діяльність також відіграють важливу роль у досягненні успіху в інвестиційній діяльності. Недержавні пенсійні фонди розробляють інвестиційну стратегію, яка включає в себе цілі, принципи, обмеження та структуру портфе-

ля, а також систему управління ризиками. Ця стратегія базується на аналізі економічних умов, ринковому аналізі й оцінці ризиків та дохідності. НПФ активно управляють своїми інвестиційними портфелями, розглядаючи різні види активів, щоб забезпечити надійність, збереження та прибутковість. Українські НПФ зазвичай формують портфель з активів з мінімальним рівнем ризику, що дозволяє захистити грошові кошти населення від інфляції та водночас забезпечити певне зростання капіталу.

Сьогодні в Україні недержавні пенсійні фонди – як у кількісному вимірі, так і за загальним обсягом активів, суттєво поступаються іншим посередникам фінансових послуг. Кількісну характеристику НПФ та їх адміністраторів наведено в *табл. 1*. Наведені дані свідчать про скорочення кількості НПФ з кожним роком, що, з одного боку, може вказувати на те, що нарощується фінансова стійкість фондів, а з іншого – це свідчить про непопулярність такого виду послуг серед населення країни.

безпечення для підвищення ефективності соціально-економічного розвитку країни, реалізований не повністю [3, с. 108].

Проведемо аналіз основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів України в період з 2020 по 2023 рр., які наведені в *табл. 2*. У 2023 р. загальна вартість активів, що була сформована НПФ, становила 4481,9 млн грн, що на 25,76% перевищує вартість активів у 2020 р. Дану тенденцію не можна визначити як позитивну, враховуючи період, за який відбулося зростання вартості, а також рівень девальвації національної валюти.

Основним фактором, який характеризує ефективність залучення фінансових ресурсів пенсійним страхуванням, є кількість нових вкладників, які вирішили скористатися послугами недержавних пенсійних фондів.

Протягом 2023 р. адміністраторами НПФ було укладено 96,3 тисячі пенсійних контрактів, що на 9,68% більше порівняно з аналогічним періодом

Таблиця 1

Динаміка кількості недержавних пенсійних фондів та їх адміністраторів в Україні протягом 2015–2022 рр.

Показник	Рік							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Кількість НПФ	72	64	64	62	65	63	63	63
Кількість адміністраторів НПФ	23	22	22	22	22	20	19	19

Джерело: складено на основі даних [2].

Станом на 30.06.2023 р., за даними НКЦПФР, у Державному реєстрі фінансових установ містилась інформація про 63 недержавні пенсійні фонди та 19 адміністраторів НПФ. Слід зауважити, що протягом 2015–2018 рр. кількість недержавних пенсійних фондів зменшувалася, проте у 2019 р. показник зріс, у 2020 р. зменшився на 2 од. і залишався на стабільному рівні протягом 2020–2022 рр.

Щодо адміністраторів НПФ, то зміни відбулись у 2016 р., коли їх кількість зменшилась на 1 порівняно з аналогічним періодом 2015 р., а також у 2020 р. – відбулось зменшення на 2 адміністратори порівняно з 2019 р., у 2021 р. кількість адміністраторів НПФ зменшилася на одну одиницю і залишалася на аналогічному рівні у 2022 р.

Щодо територіального розподілу недержавних пенсійних фондів, то станом на 30.06.2023 р. близько 70% від загальної кількості наявних НПФ було зосереджено в м. Києві, решта – у найбільш промислово та фінансово розвинених областях, таких як Дніпропетровська, Харківська, Львівська, Полтавська та Івано-Франківська.

Як вірно зазначають науковці, потенціал, який закладений у механізмі недержавного пенсійного за-

2020 р., що свідчить про розвиток НПФ. Зростання кількості пенсійних контрактів може бути пояснено зростанням свідомості громадян, демографічними факторами, змінами в законодавстві та розвитком пенсійного ринку.

Варто зазначити, що спостерігається позитивна тенденція у зміні обсягу інвестиційного доходу – зростання на 38,65% у 2023 р. порівняно з аналогічним періодом 2020 р., що свідчить про ефективне впровадження нових підходів до управління активами НПФ.

За аналізований період кількість учасників НПФ коливалася в межах 883–889,3 тис. осіб. Кількість учасників НПФ станом на 30.06.2023 р. становила 886,5 тис. осіб, що на 0,4% більше порівняно з аналогічним періодом 2020 р.

Оцінюючи динаміку пенсійних виплат, варто зазначити позитивну тенденцію протягом всього періоду дослідження, а саме: темп приросту у 2023 р. порівняно з аналогічним періодом 2020 р. становив 40,69%.

Аналогічну тенденцію спостерігаємо і щодо пенсійних внесків, темп приросту яких у 2023 р. становив на 22,96% більше, ніж у аналогічному періоді 2020 р.

Таблиця 2

Динаміка основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні станом на 30.06 протягом 2020–2023 рр.

Показник	Рік				Темп приросту, %, 2023/2020
	2020	2021	2022	2023	
Кількість укладених пенсійних контрактів, тис.	87,8	92,4	96,1	96,3	9,68
Загальна кількість учасників НПФ, тис. осіб	883,0	888,3	889,3	886,5	0,40
Загальна вартість активів НПФ, млн грн	3563,7	3712,9	4007,8	4481,9	25,76
Пенсійні внески, всього, млн грн	2377,9	2496,7	2729,8	2923,8	22,96
Пенсійні виплати, млн грн.	1107,4	1196,2	1370,5	1558,0	40,69
Сума інвестиційного доходу, млн грн	2635,7	2789,5	3111,7	3654,3	38,65

Джерело: складено на основі даних [2].

Отже, варто зазначити, що НПФ є важливим учасником системи накопичувального пенсійного забезпечення. Нині в Україні вони суттєво поступаються іншим посередникам фінансових послуг та, попри те, що їх фінансова стійкість періодами нарощується, НПФ все ще потребують впровадження заходів, які б допомогли популяризувати їх серед населення.

На думку В. Виговської, очевидними перевагами недержавного пенсійного забезпечення є такі можливості: отримання визначеного обсягу пенсійних виплат незалежно від зміни демографічної структури суспільства, стану економіки; успадкування пенсійних накопичень; інвестування пенсійних заощаджень у різні види активів для отримання додаткових доходів у майбутньому тощо. Водночас науковиця вважає, що висока вартість недержавного пенсійного забезпечення (4% від накопиченого пенсійного капіталу) на тлі низьких доходів громадян, що працюють, а також дефіцит надійних фінансових інструментів не дозволяє повною мірою використати згадані переваги [4].

У найближчому майбутньому в Україні недержавний пенсійний фонд має стати основним джерелом для пенсійних виплат. Так звана солідарна система внесків у Пенсійний фонд, яка діє і нині, перестає себе виправдовувати в умовах вкрай несприятливої, як зазначалось вище, демографічної ситуації в Україні (чисельність тих, хто працює, і пенсіонерів приблизно рівна) [5].

НПФ в Україні хоч і функціонують вже досить тривалий час, однак за даний період діяльності суттєвих зрушень у системі недержавного пенсійного забезпечення не відбулось. Солідарна система пенсійного забезпечення, що діє в даний момент, є невиправданою, враховуючи постійне старіння населення.

На нашу думку, з проблемою збереження та примноження пенсійних активів здатна впоратися накопичувальна система пенсійного забезпечення. Проте однією з важливих умов її впровадження є значне зростання доходів населення, а також розробка ефективного механізму, який допоможе уникнути банкрутства недержавних пенсійних фондів та дозволить зберегти їхні активи. Основні проблеми, що стоять на шляху ефективного функціонування недержавних пенсійних фондів, зазначено в *табл. 3*.

Найважливішою проблемою, що гальмує розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення, є несприйняття її як альтернативи державній системі. Останніми роками замість комплексного розвитку всієї пенсійної системи відбувається однобічне нарощування ресурсів Пенсійного фонду. Коштів не вистачає, а відсоток дефіциту Пенсійного фонду зростає, навіть беручи до уваги те, що в Україні один із найбільших обов'язкових зборів до ПФ, а середня пенсія за віком набагато менша порівняно з країнами Європейського Союзу.

Проблеми також включають низький рівень довіри до НПФ, недостатній розвиток фондового ринку, недосконале нормативно-правове забезпечення та високі ризики інвестування активів фондів. Ці зовнішні проблеми важко усунути окремими заходами, оскільки вони вимагають комплексного підходу та системних реформ на рівні держави. Збереження стабільності системи накопичення на третьому рівні є важливим, а це неможливо без забезпечення стабільності пенсійної системи загалом. Ця проблема сьогодні є однією з найбільш суттєвих і вимагає серйозних заходів для вирішення.

Серед внутрішніх проблем, які впливають на діяльність недержавних пенсійних фондів, виділяються такі аспекти. Виникає проблема нестачі компетентного персоналу в управлінні активами фондів, а також загальної недостатньої кількості кваліфікованих працівників. Крім того, існує обмежений інструментарій у сфері аналізу ризиків, пов'язаних з інвестуванням пенсійних активів фондів.

Фінансова стабільність пенсійної системи залежить від тарифів страхових внесків, демографічного навантаження, співвідношення пенсій до заробітної плати, наявності фінансових ресурсів та стану економічного клімату. Внутрішні проблеми НПФ включа-

Таблиця 3

Проблеми, що перешкоджають ефективному функціонуванню недержавних пенсійних фондів

Вид проблеми	Зміст проблеми
Економічні	Економічна нестабільність, знецінення національної валюти, повільні темпи зростання національної економіки, інфляція, низькі грошові доходи населення, високий рівень безробіття, недостатній розвиток фондового ринку
Демографічні	Старіння населення, низький рівень народжуваності та високий рівень смертності
Правові	Наявність недосконалої законодавчо-нормативної бази
Інвестиційні	Недостатні кількість та якість інвестиційних фінансових інструментів, незадовільна прозорість операцій на фінансовому ринку, нестача необхідного досвіду запровадження інвестиційних проєктів
Психологічні	Недовіра населення до системи недержавного пенсійного забезпечення, низький рівень фінансової грамотності населення

Джерело: авторська розробка.

ють недостатню кваліфікацію персоналу, обмежений аналіз ризиків та проблеми з упровадженням накопичувальної системи. Недержавне пенсійне страхування має потенціал для співпраці та можливості для поліпшення прозорості шляхом використання спільних баз даних і показників [6].

Інвестиційна діяльність пенсійних фондів стикається з проблемою недосконалого законодавства. Низький рівень обізнаності та поширення фінансових послуг серед населення України є ще однією проблемою. Для подолання цього виклику необхідно підвищувати фінансову грамотність громадян та організувати заходи для популяризації недержавних пенсійних та інвестиційних фондів. Недостатня кількість кваліфікованих працівників у пенсійних фондах також є проблемою. Некомпетентні спеціалісти можуть приймати нераціональні рішення, допускати помилки та залучатися до корупційних схем. Це підриває довіру до пенсійних фондів і збільшує ризики неефективного інвестування пенсійних активів.

Проблема ухилення від сплати пенсійних внесків та виплат у конвертах призводить до дефіциту бюджету Пенсійного фонду. Ця проблема може бути вирішена шляхом розвитку недержавних пенсійних фондів, які доповнюватимуть обов'язкову пенсійну систему та забезпечуватимуть додатковий потік фінансових ресурсів [7].

У розвинутих країнах, таких як США, Канада, Велика Британія, Німеччина, структура інвестицій активів недержавних пенсійних фондів відрізняється. Там головними напрямками інвестування є високодохідні та надійні акції, державні облігації та паї в пенсійних фондах завдяки розвинутим фондовим ринкам. Вкладення в депозити становлять лише незначну частку, порівняно зі структурою інвестицій активів НПФ України.

Розвиток недержавних пенсійних фондів є важливим у контексті збільшення кількості людей пенсійного віку, оскільки це допомагає зменшити фінансове та соціальне навантаження на прошарок населення, що працює. На нашу думку, діяльність недержавних пенсійних фондів сприяє підтримці вищих соціальних стандартів, розвитку національної економіки та стає джерелом внутрішніх інвестицій.

Окреслимо основні напрями вдосконалення функціонування недержавних пенсійних фондів України:

- необхідний подальший розвиток державного регулювання діяльності недержавних пенсійних фондів та вдосконалення пенсійного законодавства, зокрема спрощення механізму функціонування та забезпечення зрозумілості пенсійної системи для громадян і роботодавців;
- можливість запровадження системи управління ризиками, яка передбачає інвестування в ліквідні інструменти з низьким рівнем ризику, які перебувають в обігу на розвинутих ринках;
- вирішення питання з кількістю недержавних пенсійних фондів, із нерівномірним розміщенням фондів по Україні;
- впровадження системи публічної оцінки фінансового стану НПФ шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів та введення в дію системи розкриття інформації про недержавні пенсійні фонди;
- вирішення проблеми наявної непрозорої конкуренції шляхом посилення захисту прав споживачів;
- посилення взаємодії регуляторів, які здійснюють контроль у сфері недержавного пенсійного забезпечення.

Деякими вченими запропоновано, з метою активізації участі населення в недержавному пенсійному страхуванні, застосовувати методичні прийоми корекції ухвалення людьми економічних рішень щодо пенсійних заощаджень з урахуванням їхньої психології та менталітету, а саме: залучення осіб до

пенсійних програм за замовчуванням. Саме так працюють схеми SMART: автоматичне зарахування всіх працівників до пенсійної схеми, заплановане щорічне збільшення розміру внесків і встановлення за замовчуванням тих інвестиційних фондів, що мають оптимальні варіанти вибору інвестиційних портфелів. За таким варіантом особа, яка планує своє фінансове майбутнє пасивно, може покластися на певний варіант пенсійної схеми та досягти для себе найкращого можливого результату [8].

ВИСНОВКИ

Недержавне пенсійне забезпечення виступає важливим елементом пенсійної системи кожної держави, а підвищення ефективності його функціонування є одним із пріоритетних завдань у політиці багатьох країн. Наразі система недержавного пенсійного забезпечення знаходиться на початковій стадії та користується невеликою популярністю серед населення. Система пенсійного забезпечення України пройшла довгий і складний шлях розвитку від солідарної до накопичувальної. Питання щодо її розбудови є наразі одним із першочергових, оскільки висвітлює проблеми забезпечення громадян достатнім рівнем доходів після досягнення ними пенсійного віку з метою запобігання бідності та ризиків, що пов'язані з рівнем якості життя.

Проте недержавне пенсійне забезпечення є частиною накопичувальної пенсійної системи, що базується на добровільній участі фізичних та юридичних осіб. Недержавні пенсійні фонди діють згідно із законодавчим регулюванням на всіх етапах своєї діяльності. Недержавне пенсійне забезпечення може стабілізувати пенсійну систему України, ураховуючи недоліки солідарної системи. Є потенціал для подальшого розвитку недержавного пенсійного забезпечення та збільшення кількості його учасників. Наразі лише невелика частина економічно активного населення бере участь у системі добровільного накопичувального пенсійного забезпечення. Обсяги фінансових потоків та діяльність учасників недержавного пенсійного забезпечення характеризуються нестабільністю, зумовленою економічною ситуацією та низькою дохідністю інвестицій. Ринок недержавного пенсійного забезпечення в Україні знаходиться на етапі розвитку та характеризується високою концентрацією в м. Києві. Такі проблеми, як недовіра учасників ринку, недостатні ресурси населення, низький рівень обізнаності та демографічні проблеми, обмежують розвиток недержавного пенсійного забезпечення.

Ефективна пенсійна система є можливою лише за умов поєднання трьох рівнів. Ефективна діяльність недержавних пенсійних фондів у країні залежать від багатьох факторів, зокрема рівня життя населення, доходів населення, а також розвитку інфраструктури фінансового ринку. Активізація діяльності недержавних пенсійних фондів сприятиме зниженню навантаження на Пенсійний фонд України та державний бюджет країни.

Недержавні пенсійні фонди відіграють важливу роль у мобілізації фінансових ресурсів та формуванні інвестиційного потенціалу пенсійної системи. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Шалієвська Л. І. Пенсійне забезпечення в системі економічної безпеки держави : монографія. Львів : Растр-7, 2020. 196 с.
2. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: https://www.nssmc.gov.ua
3. Приказюк Н. В., Тлуста Г. Ю., Ковбаса Т. С. Інвестування активів недержавних пенсійних фондів: тенденції та перспективи. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 3. С. 108–112. URL: http://bses.in.ua/journals/2016/3-2016/24.pdf
4. Виговська В. Сучасні проблеми розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2020. № 4. С. 170–178. DOI: https://doi.org/10.25140/2411-5215-2020-4(24)-170-178%20
5. Марценюк-Розарьонова О. В., Озвенчук О. А. Стан та перспективи розвитку недержавного пенсійного страхування в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 10. DOI: https://doi.org/10.32702/2307-2156-2018.10.22
6. Мацук З. Недержавні пенсійні фонди: прагматика та проблематика діяльності в Україні. *Вісник економіки*. 2021. № 3. С. 41–52. DOI: https://doi.org/10.35774/visnyk2021.03.041
7. Марич М. Г., Шупер А. С. Перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 31. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-16
8. Димніч О. В., Стецюк Т. І., Гаманков Д. В., Пархета Л. В. Участь громадян у діяльності недержавних пенсійних фондів: проблеми і мотивація. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2021. № 1. С. 515–521.

REFERENCES

Dymnich, O. V. et al. "Uchast hromadian u diialnosti nederzhavnykh pensiinykh fondiv: problemy i motyvatsiia" [Participation of Citizens in the Activities of Non-state Pension Funds: Problems and Motivation]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky*, no. 1 (2021): 515-521.

Martseniuk-Rozaryonova, O. V., and Ozvenchuk, O. A. "Stan ta perspektyvy rozvytku nederzhavnoho pensiinoho strakhuvannia v Ukraini" [State and Perspectives for the Development of Non-Member Pension Insurance in Ukraine]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, no. 10 (2018). DOI: https://doi.org/10.32702/2307-2156-2018.10.22

Marych, M. H., and Shuper, A. S. "Perspektyvy rozvytku nederzhavnoho pensiinoho zabezpechennia v Ukraini" [Prospects of the Development of Non-State Pension

Provision in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 31 (2021).
DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-16
Matsuk, Z. "Nederzhavni pensiini fondy: prahmatyka ta problematyka diialnosti v Ukraini" [Non-state Pension Funds: Pragmatics and Problems of Activity in Ukraine]. *Visnyk ekonomiky*, no. 3 (2021): 41-52.
DOI: https://doi.org/10.35774/visnyk2021.03.041
Ofitsiinyi sait Natsionalnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku. https://www.nssmc.gov.ua
Prykaziuk, N. V., Tlusta, H. Yu., and Kovbasa, T. S. "Investuvannia aktyviv nederzhavnykh pensiinykh fondiv: tendentsii ta perspektyvy" [Investment of Assets of Non-state Pension Funds: Tendencies and Perspectives]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, iss. 3 (2016): 108-112. http://bses.in.ua/journals/2016/3-2016/24.pdf
Shaliievska, L. I. *Pensiine zabezpechennia v systemi ekonomichnoi bezpeky derzhavy* [Pension Provision in the System of Economic Security of the State]. Lviv: Rastr-7, 2020.
Vyhovska, V. "Suchasni problemy rozvytku nederzhavnoho pensiinoho zabezpechennia v Ukraini" [Current Problems of Development of Non-State Pension Support in Ukraine]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, no. 4 (2020): 170-178.
DOI: https://doi.org/10.25140/2411-5215-2020-4(24)-170-178%20

УДК 330.341.1:[336.77:004]
JEL: E42, E50; E51; O32
DOI: https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-12-330-335

РОЛЬ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ РИНКУ КРЕДИТНИХ ПОСЛУГ В ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

©2023 **ЗАБАШТАНСЬКИЙ М. М., ЗАБАШТАНСЬКА Т. В.**

УДК 330.341.1:[336.77:004]
JEL: E42, E50; E51; O32

Забаштанський М. М., Забаштанська Т. В. Роль цифрової трансформації ринку кредитних послуг в інноваційному розвитку національної економіки

Стаття присвячена дослідженню ролі існуючих тенденцій цифрової трансформації у стимулюванні інноваційного розвитку національної економіки. Доведено, що процеси цифрової трансформації в умовах сьогодення зачіпають практично всі сфери життєдіяльності суспільства. Обґрунтовано провідну роль процесів цифрової трансформації в забезпеченні стійкого економічного розвитку, формуванні передумов наближення економіки країни до більш прогресивних технологічних укладів. Наголошено на необхідності впровадження системного підходу до інноваційного розвитку національної економіки, здійснення якого має відбуватися на постійній основі. Акцентовано увагу на тому, що рівень готовності національної економіки до інноваційного розвитку визначається її ресурсами, вагома роль серед яких належить саме фінансовому забезпеченню. За результатами проведеного аналізу фінансового стану вітчизняної банківської системи, наявних цифрових трансформацій ринку кредитних послуг обґрунтовано доцільність використання її фінансового потенціалу для забезпечення інноваційного розвитку економіки держави. Доведено, що реалізація стратегічного вектора розвитку національної економіки, спрямованого на інноваційний розвиток, а також тісна співпраця з міжнародною банківською системою вимагатиме розробки нових і застосування наявних цифрових трансформацій ринку кредитних послуг. Запропоновано авторський підхід до розкриття ролі цифрової трансформації ринку кредитних послуг в інноваційному розвитку національної економіки, який спрямований на врахування інтересів усіх учасників даного процесу, забезпечення макрофінансової стабільності держави та формування необхідного потенціалу її сталого розвитку. Визначено ключові переваги цифрової трансформації ринку кредитних послуг як вагомого джерела фінансових ресурсів, необхідного для реалізації стратегії інноваційного розвитку держави. Обґрунтовано необхідність поглиблення методологічних підходів до розвитку ринку кредитних послуг в умовах його динамічної цифрової трансформації як вагомої складової ресурсного забезпечення інноваційного розвитку національної економіки.

Ключові слова: *кредитний менеджмент банку, домогосподарства, ринок кредитних послуг, цифрові інновації, державні фінанси, національна економіка, цифрові трансформації, банківські установи, фінансові відносини.*
Рис.: *1.* ***Бібл.:*** *9.*

Забаштанський Максим Миколайович *– доктор економічних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту бізнесу, природокористування і туризму Національного університету «Чернігівська політехніка» (вул. Шевченка, 95, Чернігів, 14035, Україна)*
E-mail: *mazani@ukr.net*
ORCID: *https://orcid.org/0000-0001-9417-0163*
Researcher ID: *https://www.webofscience.com/wos/author/record/G-6145-2014*
Scopus Author ID: *https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=35759916900*
Забаштанська Тетяна Володимирівна *– кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу, PR-технологій та логістики, Національний університет «Чернігівська політехніка» (вул. Шевченка, 95, Чернігів, 14035, Україна)*
E-mail: *tamza@ukr.net*
ORCID: *https://orcid.org/0000-0002-5086-3651*
Researcher ID: *https://www.webofscience.com/wos/author/record/M-4471-2014*